

2024-01-15

Till kommunstyrelsen
och dess ordförande

Vad kan kommunen göra för att skydda kommuninvånarna från PFAS i dricksvattnet?

Den 5 december 2023 föll domen i Kallingemålet. Högsta Domstolen upphävde hovrättens friande dom och fastställde att det kommunala vattenverket i Ronneby "...är ansvarigt för att kompensera klagandena för personskador i form av förhöjda halter PFAS i blodet, innebärande fysiska försämringar av kroppen."

Ronneby kommun skulle i sin tur eventuellt kunna stämma Försvarmakten då det bevisligen är flygflottiljen F17 som förorenat dricksvattentäkten i Kallinge. Den pågående rättsprocessen i Mark- och miljööverdomstolen, gällande Uppsala kommuns krav på Försvarmakten, kan komma att ge viss vägledning. Även där är det försvarets brandövningar som förorenat dricksvattnet. Dom väntas i slutet på januari 2024.

Vättern är inte bara en fantastisk gemensam naturtillgång utan också en råvattentäkt av stort värde. Tack vare bland annat kommunernas investeringar i avloppsrening på 70-talet har sjön återvänt till att vara en näringsfattig klarvattensjö.

Nu krävs nya gemensamma krafttag för att komma till rätta med de kemiska föroreningarna. Sedan tidigare vet vi att fisk och kräftor som lever i Vättern riskerar att klassas som oätliga på grund av för höga halter av dioxiner, PCB och kvicksilver. Miljökontorens livsmedelstillsyn kan nu även tvingas agera mot försäljning av röding, sik och kräftor med för högt PFAS-innehåll. [Nya gränsvärden har trätt i kraft.](#)

Idag hotas själva dricksvattnet att klassas som otjänligt. Livsmedelsverket har fastställt ett juridiskt bindande gränsvärde på 4 ng/l för summan av fyra PFAS (PFAS4). Provtagningar utförda av SLU, Örebro universitet, Aktion Räd Vätern och kommunernas egna provtagningar redovisar halter av PFAS4 på mellan 2 och 5 ng/l. Om även fler PFAS-varianter tas med är summan ofta den dubbla eller mer. Mycket talar för att alla dessa fluorerade kemikalier är hälsofarliga.

I [Livsmedelsverkets vetenskapliga underlag](#) för att ta fram gränsvärdet på 4 ng/l påpekas att vi redan får i oss mer PFAS än EU:s rekommenderade toleransvärde via maten. Till det ska då även läggas vad vi får i oss via damm, kläder, hygienprodukter, luft... Det innebär att det hälsobaserade utrymmet för PFAS i kranvattnet egentligen är noll.

Det gäller särskilt för ungdomar och barn. Livsmedelsverkets egna experter bedömer att för att skydda barnen bör halten PFAS i dricksvattnet underskrida 1 ng/l. Det är den utmaningen kommunerna nu står inför: att leverera ett dricksvatten som inte är hälsofarligt, framförallt med tanke på de mindre barnen. Det ska gå att koka välling på det kommunala kranvattnet utan att oroa sig för att barnens immunförsvar försämras!

För alla kommuner som använder Vättern som råvattentäkt innebär det att ny reningsteknik måste installeras i vattenverken. En reningsteknik som klarar av att rena vattnet från PFAS-kemikalierna, ner till under 1 ng/l.

Det innebär samtidigt att kommunerna måste installera rening i de kommunala avloppsreningsverk som idag släpper ut PFAS i Vättern. Samtliga källor till ökade halter i Vättern måste åtgärdas, inklusive utsläpp från till exempel räddningstjänstens brandövningsplatser och gamla soptippar.

Den mest akuta åtgärden är dock att hindra Försvarmakten och Fortifikationsverket från att börja gräva i den PFAS-förorenade jorden på Karlsborgs flygfält – utan att först ha sanerat området och tagit itu med de särskilt förorenade platserna som hela tiden läcker ut PFAS till Vätterns vattenskyddsområde. Både via Kärnebäcken mot väster och direkt till Vättern via dagvattenledningarna mot öster.

Den 27 april godkände regeringen att Fortifikationsverket får sänka grundvattennivån och pumpa ut PFAS-förorenat vatten till Vättern. Endast en mindre del från den sydvästra banändan ska passera en underdimensionerad reningсанläggning. Detta beslut [rättsprövas nu i Högsta förvaltningsdomstolen](#) då det enligt Aktion Rädda Vättern strider mot delar av miljölagstiftningen.

Nyligen kom ytterligare ett beslut i samma ärende där *Försvarsinspektören för hälsa och miljö (FIHM)* godkände den så kallade bankantsdräneringen av landningsbanan på Karlsborgs flygplats. [Ett beslut som efter överklaganden överlämnades till regeringen](#) den 11 december 2023.

Här finns nu en (sista?) chans för de kommuner som är beroende av Vätterns vatten för sin dricksvattenförsörjning att höra av sig till regeringen.

Det enkla budskap som regeringen behöver få skriftligt från kommunerna är att **flygplatsen måste saneras innan dräneringsarbetet påbörjas**. Spridningen från de sex-sju olika hot-spots, de särskilt förorenade källzonerna och de förorenade sedimenten i dagvattenledningar, brunnar och diken, måste först åtgärdas om utsläppen till Vättern ska kunna stoppas. Därefter bör rena dagvattenströmmar separeras och förorenat drän- och grundvatten renas. Försvarets konsult NIRAS påpekar dessutom i sin senaste rapport att det troligen finns källzoner som inte är upptäckta. PFAS-halter på upp till 40 000 ng/l har uppmätts i dagvattenbrunnar som leder österut direkt till Vättern. Åtgärdsutredningen måste alltså först kompletteras och en heltäckande saneringsplan tas fram.

Vi tror att kommuninvånarna och VA-abonenterna vill att kommunen gör sitt yttersta för att minska PFAS-innehållet i dricksvattnet. Er kommun kan nu bidra till att stoppa Försvarmaktens och Fortifikationsverkets planer på att medvetet pumpa ut mer PFAS till Vättern från Karlsborgs flygplats. Det kan visa sig vara betydelsefullt om/när kostnader för rening av dricksvattnet ska fördelas.

Med vänlig hälsning
Elisabeth Lennartsson
Ordförande
Aktion Rädda Vättern